

ЧЕРНОМОРСКИ ИНСТИТУТ

АНАЛИЗ

ПРОУЧВАНЕ НА СРЕДАТА И ОТНОШЕНИЕТО НА МЛАДИТЕ ХОРА КЪМ, ВНЕДРЯВАНЕ НА НОВИ БИЗНЕС ИДЕИ, ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО, ВКЛ. СОЦИАЛНО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

ЧЕРНОМОРСКИ ИНСТИТУТ

РЕЗУЛТАТИТЕ

Констатациите от резултатите са интригуващи и могат да послужат, като база за различните посоки, спрямо различните групи, които ще се и/или се занимават със социално предприемачески инициативи.

Очевидно провокацията е истинският механизъм, чрез който се дава тласък за инициативност. Този мотивиращ механизъм интуитивно води до форма на независимост относно житейският и професионален път на човек. Това твърдение се подсилва от резултатът, който демонстрира, че семейството като институция няма влияние върху решението за инициативност изразено в отговорите на всички изследвани групи. Противоположността в мнението, че основен мотивиращ фактор е личният интерес, може да се възприеме, като гранична линия между бизнес и социално предприемаческа инициатива. Когато една инициатива е в по-голяма степен под влиянието на личният интерес тя е бизнес по своята същност. В случаите, когато инициативата има цел, различна от личният интерес тя е със социално предприемачески характер.

Ключов елемент, който е важен не само за социално предприемаческите инициативи е подходяща среда. Това обхваща в себе си много фактори, например лоялна и наличие на конкуренция, приятелска подкрепа, доверие в партньори и т.н. Разбира се описването на болшинството фактори, които се отнасят до подходяща среда за стартиране на социално предприемаческа инициатива подлежат на друг, по-задълбочен анализ.

Категорично е мнението на всички участници в проучванията, че училищата, университетите и специално създадени тематични събития, са основен информационен носител на знанията по темата. Тази позиция определя важността на гореизброените институции и задължава да се вземат незабавни мерки в тази посока. За един подходящ пример могат да се използват наложени с изграден опит програми, например на Станфорд и Кеймбридж. Важно обстоятелство, което има нужда да се вземе под внимание е факторът неформалност при получаване на знанията. Тази тема предполага сериозна академична дискусия относно организацията на една учебна програма, както и задълбочаване на взаимовръзките и взаимодействието между получаването на знания и практическата им трансформация. Последната констатация се потвърждава от единодушните отговори на анкетиранияте, че причина за ниското желание за стартиране на инициативи от социално предприемачески характер се дължи едновременно на ниско

ниво на информираност за същността на социалното предприемачество и недостатъчно знания за социалното предприемачество. Този въпрос може да се реши с навлизането на специализирани програми, които да предлагат по подходящ начин информация за този род инициативи. И същевременно да дават представа за възможностите, които се осигуряват от бъдещите университетски програми.

Ясно се очертават перспективите за печалба от стартиране на социално предприемаческа инициатива. Те се изразяват най-вече във възможност за личностен растеж, който неминуемо води след себе си добра кариера. И всичко това съчетано с възможността да създаваш.

Необходимостта от определени умения, за да се занимаваш със социално предприемачество е безапелационна. Независимо, че съществуват различия в ранжирането на отговорите на анкетираните те са пренебрежимо малки. Освен това на хоризонта се появяват и други умения, които имат нужда да бъдат подходящо предложени за един бъдещ социален предприемач. Инициативност, Вземане на решения, Работа в екип, Комуникативност са тези умения, които и анкетираните групи смятат за важни, докато Гъвкавост, Критично мислене и Творчески подход не са в ползрението на анкетираните. Появяват се обаче дисциплина, упоритост, ентузиазъм и креативност. Развитието точно на тези умения се оказва подценено до този момент. Те до сега са придобивани на база житейски и професионален опит.

Наблюдават се колебания в отговорите на анкетираните, които се отнасят за отношението към социалното предприемачество. Въпреки всичко те се обединяват около мнението, че социалното предприемачеството се възприема от близкия кръг/семейството и местна общност и е възможно развитие на социалното предприемачество в рамките на големия бизнес. Разликите са, че тези които не се занимават със социално предприемачество смята, че социалното предприемачество е индивидуално предизвикателство, докато занимаващите се с този род инициативи са крайно несъгласни. Диаметрална противоположност се наблюдава и при връзката, която се оформя, че социалното предприемачество се свързва с различен тип мислене за обществените проблеми. Докато настоящите социални предприемачи не са съгласни с това, то другата група на анкетираните лица е абсолютна съгласна с това становище. Единодушие обаче има и при двете групи, те разграничават социалното предприемачество от останалите видове предприемачески инициативи.

Акцентът върху посоките на развиване на социалното предприемачество е важен нюанс в проучването. От отговорите се очертава перспективата и се създава една бъдеща рамка за предаване на необходими знания. Наблюдаването единодушие в отговорите на всички анкетираните лица по-скоро придава по-високо ниво на сложност на задачата за необходимата рамка от знания. Нека отбележим, че единодушно, като приоритено за посоката на развитие на социалното предприемачество е отбелязано - Рискови групи, Хора с увреждания, Екологични проблеми, Належащи проблеми на местната общност.

Контрастът в отговорите по отношение на най - необходимото за успешно развитие на социалното предприемачество при анкетираните е разбираемо. Гледната точка на анкетираните, които не се занимават с предприемачество е, че има нужда от

финанси, образование и обучение. При тези, които се занимават с предприемачески инициативи най-важно е осигуряване на добра среда, ноу – хау и идеята, с която да стартират. Всички са единодушни в ниската степен на влияние на законодателството. Това мнение се засилва и подчертава в отговорите на следващият въпрос, който се отнася до отношението на институциите към социалното предприемачество. Там има даже изявления от рода на „най-добре държавата да не помага“. Тази сентенция е подкрепена от отговорите в анкетата, където е отбелязано огромните слабости в законодателството, както на национално, така и на местно ниво. Тези слабости изискват спешна и компетентна намеса, защото са съществена пречка за развитието на социално предприемачески инициативи.

По отношение на фигурата на социалния предприемач има крайни оценки. За тези, които не са реализирали социално предприемачество свързват тази дейност и провеждащият е с печалбарството. Истинските социални предприемачи обаче са на мнение, че са иноватори, с висока културата и чувствителни към обществените проблеми. Тези разлики предполагат не толкова интензивна информационна кампания, която да намали социална дистанция, но информационна кампания, която разпространява разбирането за същността на социалното предприемачество, неговите специфични характеристики, различия от други видове предприемачество. Разбираемо тези, които са социални предприемачи са отбелязали наличие при тях на всички изброени умения. Това обаче е необходимо да се конкретизира и въведе в рамката, която например Радулов предлага. Според В. Радулов (2014) е особено важно подрастващите и младежите да усвоят специални професионални умения, които се изискват за първоначално навлизане в трудовото общество. Личността, според него, трябва да усвои три групи умения:

- ✓ Общи работни умения;
- ✓ Приспособими умения;
- ✓ Производителни умения.

Друг изследовател дава по детайлен прочит на ситуацията с уменията. Според К. Хойт (1985) всеки трябва да достигне до няколко вида умения:

1. Основни академични умения, свързани с устна или писмена комуникация и математика;
2. Продуктивни работни навици, включващи идването на време на работа; правене на нещата по възможно най-добрия начин, следване на насоки, дадени от ръководството;
3. Искрено желание за работа, което се дължи на добиването на личностна значимост на наложените работни ценности като част от общата система от лични ценности на човека;
4. Основно разбиране и оценяване на системата в дадената страна от частни предприятия;
5. Умения, свързани с търсенето на работа/намирането на работа;
6. Умения за продуктивно използване на свободното време;

7. Умения за хуманизирането на работното място за себе си.

Резултатите от анкетните проучвания недвусмислено сочат към нуждата от специалисти по кариерно развитие, които да оказват контрол и подкрепа в процеса на изграждане на умения. Тяхната мисия ще е да благоприятстват избора и практикуването на професия. В продължение тези специалисти е необходимо да познават добре нуждите и спецификите на всяко лице участник в програмата. Също така, по отношение на уменията, които имат нужда да се усвоят за успешна реализация са най-често умения за работа в екип, комуникативни умения. Тези констатации водят към безспорен извод, за универсалност в необходимите умения за професионална реализация. Дефицитът на така наречените „гъвкави умения“ е еднакъв за всички и е необходимо да се запълни с подходящи форми. С тази особеност, че поднасянето на учебния материал при различните хора има особености, продиктувани от различните нива на знания, умения, пол, религия и/или увреждане.

МЛАДИТЕ

очакващите

търсещите

Очакванията за различно отношение на младата генерация към социалното предприемачество имаха своите основания, но преди всичко формират и осмислят разбирането на средата и посоката за развитие. Изненадващо, но младите не се ръководят от препоръки, мнения на обществото, чужди оценки и препоръки за да харесат или

не социалното предприемачество. Дори не като феномен, а като реален икономически процес.

ПИТАМЕ младите хора ЗА:

- информираност
- готовност
- Познато или непознато е социалното предприемачество
- Какво носи социалното предприемачество
- Какво е отношението към социалното предприемачество

Младите поставят въпроси, но не на всички намират отговорите. Все още. Биха се занимавали със социално предприемачество за успех в личностен план. Защото ще им носи успешно лично развитие. Цели 52% са готови за това, но ако...

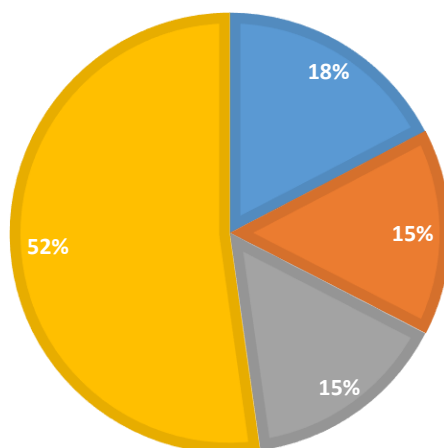

Питаме младите за това
„Какво е да си социален
предприемач

- Какво е важно за социалния предприемач
  - За кого е социалното предприемачество
- Какви умения са необходими за социалното предприемачество
- Има ли условия за социално предприемачество

**ЗАНИМАВАМ СЕ СЪС СОЦ. ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО,
ЗАЩОТО:**

■ семейна традиция ■ заинтригуван от приятел ■ провокиран от преподавател ■ личен интерес

Те се занимават или биха се занимавали със социално предприемачество от личен интерес, 15% биха последвали семейна традиция и още 15% провокирани от някого. Дори в неизвестното за тях социално предприемачество, за което нито училището, нито университетът са им дали достатъчно информация. Те я търсят тази информация и то преди всичко от университетите, но се доверяват много силно на социалните мрежи, на

интернет, на НПО. Поколение Z с неговите особености, вероятно странности, но с доверително отношение към дигиталните инструменти. А дали ги има тези дигитални възможности в достатъчна степен? За да получим достатъчно и адекватна информация? Оценявайки дефицитите на училището по отношение на информираността, те се отнасят с по-високо доверие към НПО, което е показателно за релацията на младите хора с обществото, с новте структури на гражданството.

Не крият, че ниската информираност ги спъва в начинанието „социално предприемачество“, но достатъчно откровени да признаят за дефицитите в своите знания и умения. Недвусмислено говорят за страх от непознатото, за опасенията че няма да се справят, дават акцент върху това, че не са подготвени. В случая те не обвиняват, но повече от очевидно е, че ако училището и университетите подадат ръка на идеята за предприемачество, в т.ч. за социално предприемачество, картината вероятно ще бъде друга. „Отсъствието на учебни програми +образованието не предлага достатъчно знания и умения за стартиране на социално предприемачество“ прави една сериозна оценка за налични дефицити в образователната система. Доколко тя отговаря на обществени потребности, на бизнес, на приоритети.

Младите хора имат собствено мнение, изградено по собствен път, наблюдават обществените процеси, близката окръжаваща среда, но и имат готовност да го споделят, за да се търси решение. Ако някой се интересува от това тяхно мнение. Те знаят вече, че социалното предприемачество не е обикновено предприемачество, то се свързва с различен тип мислене, то има кауза, мисия. Но все още не смеят да се ангажират, защото считат, че то няма достатъчна подкрепа, все още окръжаващата среда не е толкова благодатна. Ако погледнем нагласите и тенденцията на увеличаващия се процент, който сочи стрелката на фигурата, то е видимо едно очаквано развитие, перспектива, даже оптимизъм. Защото вече имат някои отговори, макар вероятно нуждаещи се от още и още информация. Повечето от тях имат разбирането, че социалното предприемачество е по-различно от обикновеното, че то има ясно изразена обществена необходимост /не е индивидуално предизвикателство/, че социалното предприемачество може да позволи да се създават бизнес модели по нови стандарти, че чрез участие в социалното предприемачество те стават участници в трансформацията на икономиката.

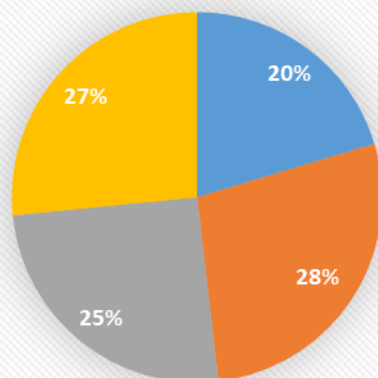

ЧЕРНОМОРСКИ ИНСТИТУТ

Безспорно, дори при благоприятна среда, има страх – от непознатото, новото, страх от себе си, дали ще се справя, ще се проваля ли... Какво ще стане с мечтаната кариера? Търсят подкрепа – в отговора на въпроса „*нуждае ли се от подкрепа социалното предприемачество*“, прозира нуждата от персонална подкрепа за младите, за да стартират в това начинание. Подкрепа за своето различно мислене и разбиране за обществените проблеми.

В кои направления е най-приемливо да се развива социалното предприемачество

■ рискови групи
■ хора с увреждания
■ екологични проблеми
■лежащи проблеми на местна общност

Недостатъчната информираност обаче не пречи на младите хора да смятат, че социалното предприемачество не е предназначено само за рискови групи и хора с увреждания, каквото разбиране битува и в обществото. Те по собствена логика свързват социалното предприемачество с екологични проблеми, което може на пръв поглед да изглежда странно. Но опазването на околната среда е проблем, който има изключително социално присъствие в живота на хората, достигащо до сигурност и безопасност и те ясно са осъзнали това. Въпрос за бъдещо развитие е тази тяхна идея да намери развитие. Още повече това се отнася до „належащи проблеми на местната общност“ – това е висока социална значимост и младите оценяват това.

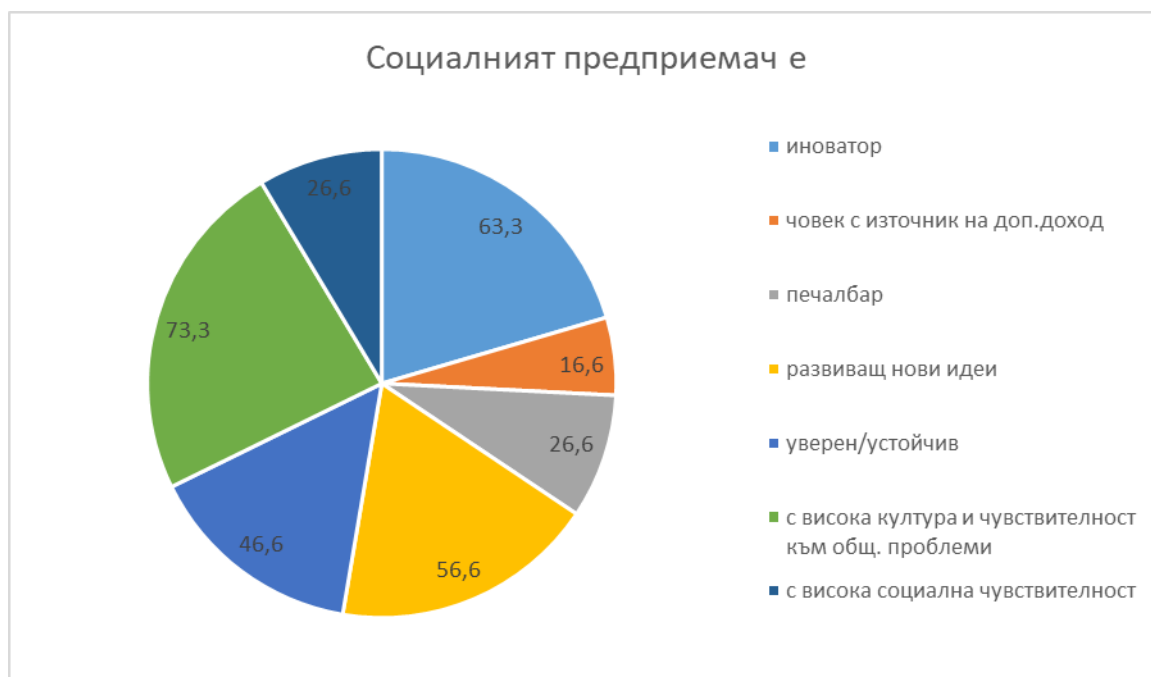
Средата за развитие на младежко социално предприемачество включва много проблемни */Hot Zones/* и тяхното отваряне може да промени и разбирането за социална икономика. Всяка зона се нуждае от „разкрепостяване“ до ниво на познаваемост и възможности за включване. Средата за развитие на социалното предприемачество включва редица фактори и ресурси, които младите хора оценяват като важни за подкрепа на социалните предприемачи в тяхната работа и усилия за решаване на социални проблеми. Предоставянето на образователни програми, курсове и обучения по социално предприемачество играе важна роля в подготовката на бъдещите социални предприемачи. Имайки предвид дефицитите, оценени от младите в предходните скали на проучването, повече от ясно е че трябва да се заложи на неформалното образование и обучение. Тук определено ресурсността на неформалното образование ще се свърже с неправителствения сектор и създадените от него възможности. Това може да включва формално образование в университети и неформални обучения и работилници.

Финансовите стимули се свързват с различни финансови ресурси и инвестиции, предназначени специално за социални предприемачи, което по същество е финансова инвестиция за бъдеще. Тази зона освен като социална инвестиция, получена от фондации, грантове и други източници, може да се свърже и с

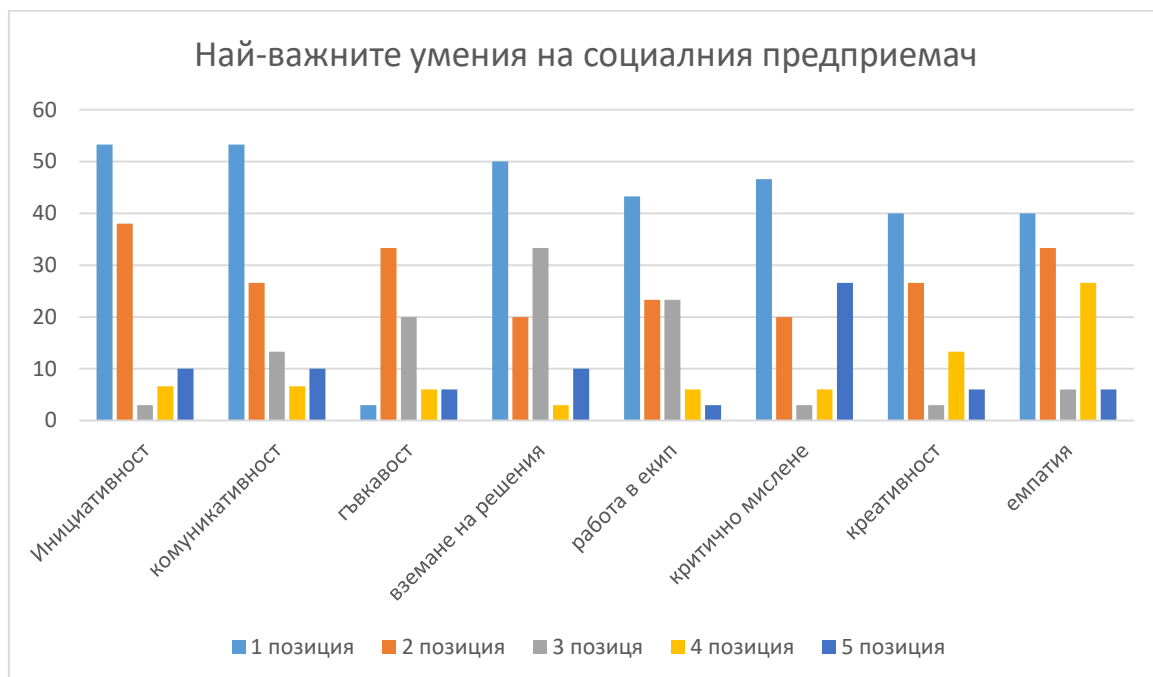
личностното развитие и инвестиция в собствената кариера. Две от зоните – „информационни ресурси“ „законодателни промени“ са важна част от държавната подкрепа, за която „мечтаят“ младите. Без тях социалното предприемачество ще се движи с много бавни темпове. Като особено важна младите хора виждат ролята на държавата - в подкрепата и в регулациите, които се създават. Независимо, че само 10 % от респондентите са отговорили на въпроса „отношение на държавата към социалното предприемачество“ ориентирът е налице – най-добре е познато националното ниво, на второ място се подрежда местното ниво и на трето място се поставя ЕС. Вероятно това се свързва с липсата на достатъчно информация или младите хора добре разбират, че социалното предприемачество е проблем, който има и национална местна разбираемост и възприемчивост.

Силата на социалното предприемачество е в силата на личната кауза, на емпатията и личната социална чувствителност. Понякога до отказ от всякакъв финансов резултат, но с определение, удовлетворяващо идеята или каузата, с които то се развива. И често, пренебрегвайки отрицателната енергия, която носят някои определения за социалния предприемач, като напр. „печалбар“. Налагащият се позитивизъм към възприемането на социалното предприемачество всъщност може да концентрира голяма част от младежката енергия в посоката на създаване на бизнес модели, подчинени на висока култура и социална чувствителност.

Което може да се разбира и като синергия между честото социално предприемачество, подпомагащо определени групи в обществото с големия бизнес, генериращ социална чувствителност. И затова са нужни много умения, които младите хора разпознават, разбират и се опитват да генерират. Неслучайно при отговорите на въпроса „Социалният предприемач притежава следните умения“, над 50% от респондентите поставят всички посочени умения на първа позиция, т.е. най-важни.

Последен акцент в проучването, на който също са отговорили много малко от респондентите „Лесно ще стана предприемач, ако имах:“ дава превес на подходящата икономическа среда и личната увереност, следвани от подкрепата на семейството, стартовия капитал и знанията и уменията.

Много възможности за младата генерация, които налагат преосмисляне на изборите и стартиране на кариерен път, който съответства на вътрешната мотивация, базира се на достатъчно информираност и се ръководи от знанията и уменията.

ВЪПРОСНИК МЛАДЕЖИ

УВАЖАЕМИ РЕСПОНДЕНТИ,

Екипът ЧЕРНОМОРСКИ ИНСТИТУТ провежда проучване на нуждите на пазара на труда и на младите хора за реализиране на социално предприемачество, както и свързаните и най-често срещаните предизвикателства за внедряване на бизнес идеи чрез активно използване на системи за ефективно управление на икономическите процеси и субекти

I. Административна част

Възраст .....Пол .....

Подчертайте правилното за Вас.

Вие живеете в : Столица Голям град Друго населено място

Вие учите в: Столица Голям град Село

Вие работите в: Столица Голям град Село

Семейно положение:женен (омъжена) /неженен (не омъжена)

Социално положение: : Студент работещ безработен

II. СЪДЪРЖАТЕЛНА ЧАСТ

1. Занимавам се със социално предприемачество, защото / Възможни са повече от един отговор/

- Е семейна традиция
- Заинтригуваха ме приятели
- Бях провокиран от учители/преподаватели
- личен интерес
- друго .....

2. Според вас кое е мястото, от което трябва да се получи базисна информираност за социалното предприемачество /

- училище
- университет
- печатни издания
- интернет
- социални мрежи
- неправителствени организации
- специализирани събития, свързани с предприемачество

друго .....

3. Според вас причините за ниското ниво на желание за стартиране на социално предприемачество се дължи на:

- Ниско ниво на информираност за същността на социалното предприемачество
- Отсъствие на социалното предприемачество в учебните програми
- Недостатъчно знания за социалното предприемачество
- Страх от новото и неподготвеност за справяне с трудностите
- Недостатъчно умения
- Образованието (средно, висше) не предлага необходимите знания и умения за да се стартира социално предприемачество
- Липса на интерес (изгода)
- друго .....

4. Според вас един социален предприемач, чрез инициативите си печели:

- Добри доходи
- Престижно положение
- Добра кариера
- Личностно развитие
- Бизнес с високо качество на работни места и продукция

- Участие в трансформацията на икономиката
- Възможност за създаване на модел в съответствие с новите стандарти
- Друго .....

Социалният предприемач притежава следните умения. /Номерирайте по важност, по скалата от 1 до 5 като 1 е най-високата, а 5 най-ниската оценка на уменията, които сте маркирали/:

Инициативност

Комуникативност

Гъвкавост

Вземане на решения

Работа в екип

Критично мислене

Творчески подход

Съпричастност

друго .....

Отношение към социалното предприемачеството

5. Възприема ли се социалното предприемачеството, според вас от близкия кръг/семейството и местна общност

Да

Не

6. Свързвате ли социалното предприемачество с различен тип мислене за обществените проблеми.

Да

Не

7. Нуждае ли се от подкрепа социалното предприемачество

Да

Не

8. Различава ли се социалното предприемачество от останалите видове предприемачески инициативи.

Да

Не

9. xСоциалното предприемачество индивидуално предизвикателство ли е?

Да

Не

10. Възможно ли е развитие на социалното предприемачество в рамките на големия бизнес

Да

Не

11. В кои направления е най-приемливо да се развива социалното предприемачеството.

- Рискови групи
- Хора с увреждания
- Екологични проблеми
- Належащи проблеми на местната общност
- Друго .....

12. Какво е най-необходимо за успешно развитие на социалното предприемачество.

- Финансови стимули
- Законодателни промени
- Мотивация за включване на хора
- IT инфраструктура
- Социална възприемчивост
- Образование и обучение
- друго .....

Отношение на държавата към предприемачеството

13. Социалното предприемачество има подкрепа на национално ниво

Да

Не

14. Социалното предприемачество има подкрепа на местно ниво

Да

Не

15. Социалното предприемачество има подкрепа на европейско ниво

Да Не
16. Социалното предприемачество е добре регламентирано на национално ниво

Да Не
17. Социалното предприемачество е добре регламентирано на местно ниво

Да Не
18. Социалното предприемачество е добре регламентирано на европейско ниво

Да Не
19. Друго .....

20. Социалният предприемач е:

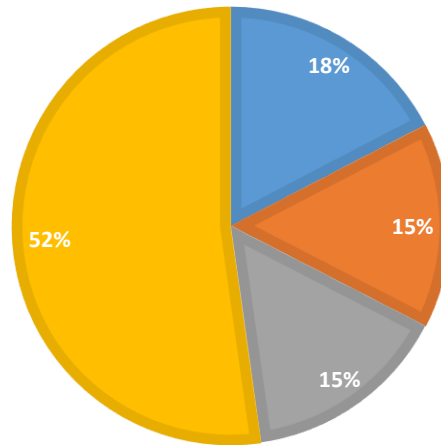
- Иноватор
- Човек с източник на допълнителни доходи
- Печалбар
- Развиващ нови идеи
- Уверен/устойчив
- С висока културата и чувствителен към обществените проблеми
- Друго .....

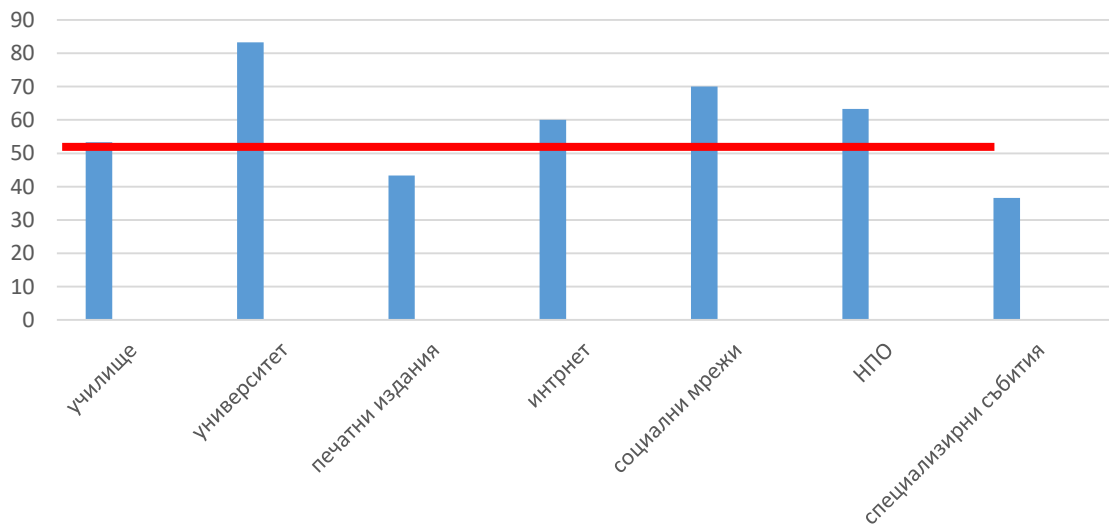
РЕЗУЛТАТИ ПРОУЧВАНЕ СОЦИАЛНО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

ЗАНИМАВАМ СЕ СЪС СОЦ. ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО, ЗАЩОТО:

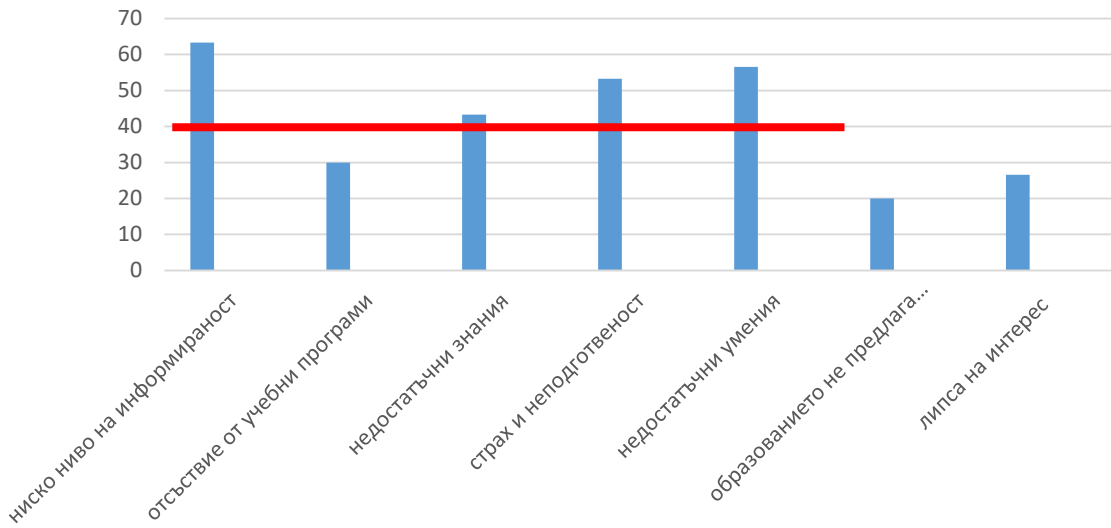
■ семейна традиция ■ заинтригуван от приятел ■ провокиран от преподавател ■ личен интерес

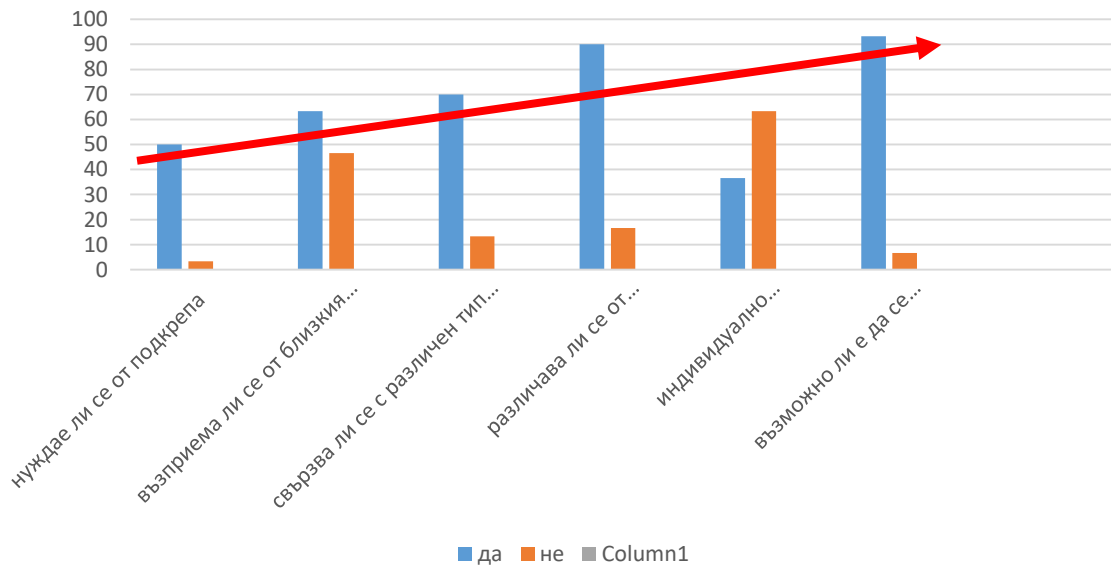
От къде трябва да се получи базисна информираност за социалното предприемачество?

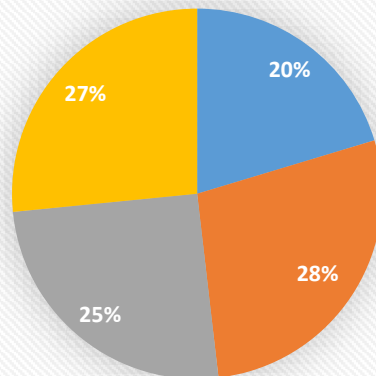
Причини за ниското ниво на желание за стартиране на социално предприемачество

Отношение към социалното предприемачество

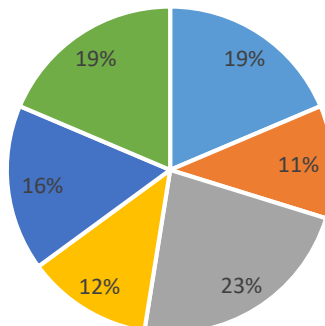

В кои направления е най-приемливо да се развива социалното предприемачество

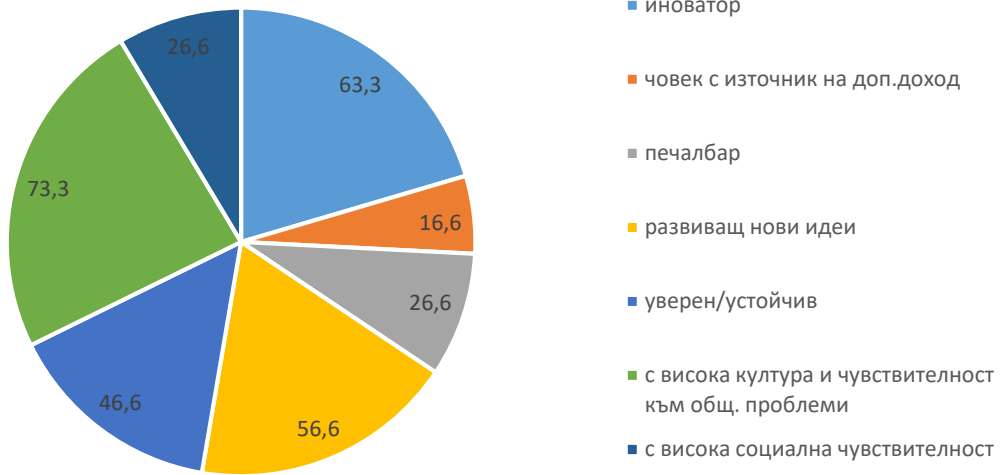
■ рискови групи
■ хора с увреждания
■ екологични проблеми
■лежащи проблеми на местна общност

Какво е най-необходимо за успешното развитие на социалното предприемачество

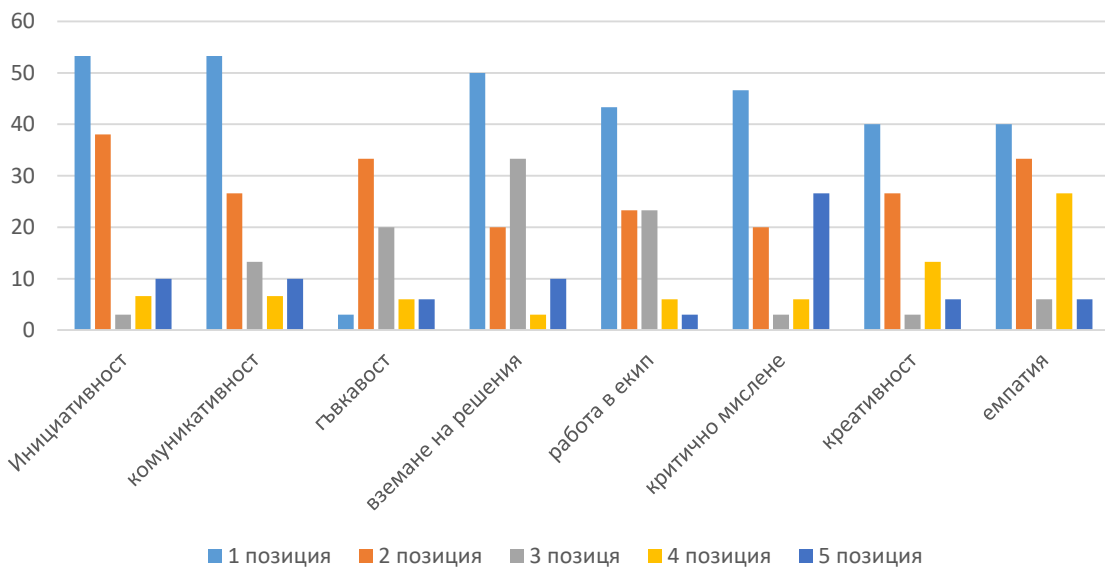

■ финансови стимули
■ законодателни промени
■ мотивация за включване
■ IT инфраструктура
■ социална възприемчивост
■ образование и обучение

Социалният предприемач е

ай-важните умения на социалния предприемач

Отношение на държавата към социалното предприемачество

